

A NÉPSZERŰ FŐISKOLAI ELŐADÁSOKAT

SZERVEZŐ NÉMETAJKÚ INTÉZMÉNYEKNEK 1904 MÁRC. 19—21-IG,
BÉCSBEN TARTOTT ELSŐ NAGYGYŰLÉSE (ERSTER DEUTSCHER
VOLKSHOCHSCHULTAG).*

A nagygyűlés történetére vonatkozólag legyen szabad megjegyznem, hogy a német birodalmi, népszerű főiskolai előadásokat rendező főiskolai tanárok szövetségének mult évi karlsruhei ülésén a bécsi delegáltak pendítették meg az idei nagygyűlés eszméjét.

Ugyanis a szervezeti eltérések nem engedik meg, hogy a német birodalmi és osztrák intézmények közös szövetségben szorosabban egyesüljenek. Minthogy azonban kívánatosnak nyilvánult bizonyos kapcsolat létrehozása, kimondották Karlsruhéban, hogy időközönként közös tanácskozásokat (Gemeinsame Volkshochschultage) tartanak. Az eszme a bécsiektől indulván ki, Bécs városát tisztelték meg az első nagygyűlés tartásával.

A német birodalom 15 helyről, Ausztria 5 helyről és Sváje 1 helyről (Zürichből) volt képviselve.

A tárgyalásokat Penck professzor, udvari tanácsos nyitotta meg. Tartalmas megnyitó beszédével mindjárt meg is világított egy tárgyba vágó kérdést. Azt t. i., hogy a kutató tudósnak és így a főiskolai tanárnak is lehet-e hivatása és célszerű-e, ha a tudományok népszerűsítésével foglalkozik? Beszédéből erre vonatkozólag a következőket idézem:

«Ha a tudomány szabaddá tesz, akkor a tudomány nem lehet kevesek kiváltsága, hanem lehetőleg mindenknek közös javává kell hogy váljék. Ki érezheti ezt jobban, mint az állam szolgálatában álló főiskolai tanár (Hochschullehrer)? Ha a nép fizeti, nem kötelessége-e, hogy a néphez szóljon? Hogy feltárja előtte azokat a nagy problémákat, amelyek az emberiséget a mindennapiasság fölé emelik és nemesítik?

A tudományra ebből a felfogásból nemcsak az a haszon hármlik, hogy híveit szaporítja, egyszóval népszerűsíti, amit olyan országokban, amelyekben az oktatás ügye csaknem egészen az állam kezében van, semmi esetre sem szabad kevésbe vennünk; hanem kell, hogy visszahatással legyen magára a tudomány fejlődésére is. Nem mintha így a tudományt foglalkoztató problémák megváltoznának, vagy akár csak a megoldásukra vezető utak is, hanem az előadás

* Előterjesztetett a Magyar Pädagogiai Társaságnak 1904. évi áprilisi 16-án tartott ülésén.

módját befolyásolja. Nagyon könnyen megesik a kutató tudóssal, hogy vizsgálódásainak nagy fáradtsággal elért eredményeit pontosan megszabott, de nehezen érthető formákba önti, mintegy külön tudós nyelven beszél. A népszerű előadások tartása ettől megszabadítja és arra neveli, hogy eredményeit tisztán és világosan, a szó legjobb értelmében népszerűen adja elő. Ha erre kényszerül, gyakran észre fogja venni, hogy bizonyítékainak valamelyike csak azért olyan jelentős, mert a tudományos nomenklaturának jól összetakolt építményébe szépen bele illik. A tudomány művelésére csak nyereség, ha képviselőik magukat a népszerű előadásban gyakorolják. Ellaposodásról mindaddig nem lehet szó, amíg megtartjuk azt a szabályt, hogy népies legyen a forma, de tudományos a tartalom. Ezen alapelvben gyökerezik a népszerű főiskolai tanítás bármilyen szervezetének létjogosultsága.

A napirend első tárgya: a népszerű főiskolai kurzusok szervezetének megbeszélése volt (Organisation der Volkshochschulkurse und zwar insbesondere Leitung derselben). A németajkú népszerű főiskolai kurzusok kétféleképpen szerveződtek. Ausztriában az egyetemek maguk szervezték, hivatalból, állami segéllyel. A német birodalomban a főiskolai tanárok magánjellegű egyesületeket alkottak e célra. Az osztrák szervezkedésnek az a nagy előnye, hogy tetemesebb anyagi erővel léphet fel. Az osztrák budgetben ez idő szerint évi 38,000 korona szerepel ezen a címen, de sociális politikai szempontból az a hátránya, hogy azokkal, akik kedvéért alakult, semmiféle szorosabb kapcsolatban nem lehet, azokat a tevékenységbe be nem vonhatja, hogy a maguk részéről kifejthető közreműködésükkel az ügyet előmozdítsák. A német birodalmi magánjellegű szabad szervezkedések lehetővé teszik, hogy a tanfolyamok vezetésében a munkásszervezetek is részt vehetnek, az ügy körébe vonatnak és ennél fogva nagyobb érdeklődéssel is viseltetnek az intézmény iránt.

A hallgatóság közreműködésének fontosságát a vezetésben annyira hangsúlyozták, hogy pl. Scala Innsbruckból külön indítványt is tett az irányban, hogy a hallgatóságból közreműködő tanács szerveztessék, amely a hallgatóság érdekeit, illetőleg kívánságait képviselje. Ezt az indítványt azonban nem fogadták általános tetszéssel, amiért beteresztője vissza is vonta. Szerencsésebben oldották meg azt a kérdést, hogy a hallgatóság igényei és kívánalmai miként érvényesüljenek, Münchenben, ahol a belépő jegy statisztikai szelvényén arra a kérdésre is felel a hallgató, hogy mik a kívánalmai az előadásokra vonatkozólag. Ezen az úton teljesen elérik azt a célt, hogy a hallgatóság is kifejezésre juttathassa óhajait és így érdeklődése biztosítva legyen.

A német birodalmi magánjellegű szervezkedések nem élvezik az állam anyagi támogatását. Ennek nagy hátrányát az osztrák intézményekkel szemben be is ismerték és több felszólaló véleménye szerint a német birodalomban is követni kell majd az osztrák példát annyiban, hogy az államnak fel kell karolnia az ügyet, mert az állam tetemes anyagi támogatása nélkül nem lesznek képesek nagyobb sikereket elérni.

Élénk vita fejlődött aztán a subventionálás kérdése felett. Voltak, akik azért félnek az állami támogatástól, mert a munkásokban bizalmatlanságot keltene az intézmény iránt. Volt, aki az intézmény szabadsága érdekében minden segínyt visszautasítandónak vélt, bárhonnan jöjjön is; azonban, különösen mintán a bécsiek kijelentették, hogy bár intézményük létfeltétele az állam tetemes segítése, az állam programjukba semmiféleképpen sem avatkozik bele, hanem teljesen szabad kezük van, az a nézet alakult ki, hogy minden anyagi segély elfogadható, bárhonnan származzék is, ha azt feltétel nélkül nyújtják, mert csak nagyobb anyagi erővel érhető el számbavehető siker. Azonban a felszólalók előadásából kitűnt az is, hogy a népszerű főiskolai előadások intézménye nem szervezhető mindenütt egy mintára, hanem nagyon is alkalmazkodnia kell az intézménynek a helyi viszonyokhoz.

Ami azt a kérdést illeti, hogy miféle hallgató-közönségnek rendeztessenek az előadások, az volt a közfelfogás, hogy első sorban a társadalom alsóbb rétegeinek és különösen a munkás-köröknek, de rendezhetők a művelt középosztálynak is, különösen ahol a helyi viszonyok azt úgy hozzák magukkal, aminthogy Ausztriában is, Németországban is több helyen a művelt középosztály látogatja az előadásokat.

Nagyon tanulságos reánk nézve bizonyos szempontból a prágai példa.

A prágai előadó kifejtette, hogy ők Prágában munkás elemekre nem számíthatnak, csak egyes vidéki helyen, mert Prágában nincsenek német munkások, de azért azzal is nagy missiót teljesítenek, ha a német intelligentiának tartanak előadásokat, mert nagyban hozzájárulnak a német elem erősítéséhez, amely annak a veszedelemnek van kitéve, hogy felszívódik a cseh nemzetiségbe.

Nálunk is sok helyütt felhangzik a vészkiáltás, hogy a magyar elem felszívódik más nemzetiségekbe. Szaporídjuk ugyan ilyen vidékeken állami népiskoláinkat a magyar nyelv biztosítására, de ugyan-csak gyakori a panasz, hogy az iskola fáradtságos munkája csakhamar kárba vész, mert a felnőttek ismét elfelejtik az iskolában elsajátított magyar nyelvet. Azt hiszem a felnőttek oktatása révén biztosítani

lehetne az iskolának különben kárba vesző munkáját. Ily irányú actio természetesen nagy anyagi támogatást követelne az államtól. Amivel intézményeink ez idő szerint nem dicsekedhetnek. Az osztrák budget 38,000 koronás tételével szemben a magyar budgetet e célra csak 5000 korona terheli. A hallgatóság minémiségének megvitatásánál többen hangoztatták azt a tapasztalatot, hogy eleinte nagyon nagy a munkások érdeklődése, de aztán évről-évre fogy a munkás-hallgatók száma és a társadalomnak más elemei jutnak túlsúlyra. Csak a müncheni előadó állította nagy határozottsággal az ellenkezőt. A felszólalók keresték is ennek az okát.

Én a magam tapasztalataiból kiindulva a jelenség főokát abban látom, hogy a tudás iránti vágy kétségtelenül nagy mértékben megvan a munkásokban és amikor az új intézmények feltárják az ismeretterjesztő csarnokok kapuit, el is lépik azokat, annál inkább, mert ilyenkor mindent el szoktak követni a munkások odaédesgetésére; de egyrészt bizonyos kiábrándulás is érheti őket, az előadásoktól mást várnak, meg sem értik mindig. Azután ha az ember tanulásba fog, csakhamar arról győződik meg, hogy az bizony verejtékes munka, amelyre nem mindenki termett, különösen a népszerű főiskolai előadások hallgatóinak nehéz körülményei között. Megbeszélés tárgyát képezte aztán az is, hogy ki legyen előadó? Volt, aki azt a szélsőséges álláspontot foglalta el, hogy csakis a főiskolai tanári kar; a többség azonban oda nyilatkozott, hogy elkerülhetetlen, hogy a főiskolán kívül álló szakemberek is bele ne vonassanak az előadók sorába, sőt van eset, amikor az kívánatos is.

Élénk vitát keltett a diák előadók kérdése (*Unterricht durch Studenten*). Az egyik felszólaló nagyon elmésen jegyezte meg, hogy *wir wollen Hochschulkurse und nicht Hochschülerkurse* és kifejtette, hogy a népszerű főiskolai előadásoknak népszerűeknek kell ugyan lenniök, de egyszersmind tudományosoknak is és hogy nem népszerűsítheti a tudományokat az, aki még maga sem teljesen járatos a tudományokban. Nem érvelhetni itt az angol példával; mert ahol hasonló téren angol diákok szerepelnek, ott nem a tudományok terjesztése a főcél, hanem az, hogy az a fiatal ember egyideig éljen együtt a néppel, ismerje meg annak minden baját, másrészt pedig legyen a maga szellemi fölényével támogatására.

A közfelfogás aztán oda alakult ki, hogy egyetemi hallgatók önálló előadóknak nem alkalmazhatók, hanem igenis mint kisegítő erők nagy szolgálatokat tehetnek.

Pl. vezethetik a mennyiségtan tanára mellett a gyakorlatokat, vagy segédkezhetnek mikroszkopiai demonstrációknál, részt vehetnek vitaestélyekben, vagy reájuk bízható egy-egy felolvasó estély. Esetleg

vezethetnek múzeumokban, ha erre a feladatra előre elkészülnek. Alkalmos diákfoglalkoztatásnak mondta az egyik felszólaló, ha egy-egy egyetemi hallgató maga mellé vesz 2—3 kurzus-hallgatót és a tanár által a kurzusban előadottakat azokkal még egyszer átveszi.

Szóba került az előadók díjazása is és kitűnt, hogy a német birodalomban egyik-másik kisebb helyen az előadók díjtalanul tartják előadásukat, de beismerték, hogy ez az állapot nem tartható fenn, hanem az intézmény biztosítása szempontjából okvetlenül szükséges az előadók díjazása, valamint az is, hogy az előadások látogatása se legyen ingyenes, hanem belépő díj szedessék.

A tanácskozássoknak legnagyobb tárgyát az képezte, hogy mik a népszerű tanításnak eddigi eredményei. Csak a bécsiek jelentésére szorítkozom, mert ők beható tanulmány tárgyává tették a kérdést.

Az 1903/4. évi folyam második cyclusában kérdőíveket osztogattak ki a hallgatók között és az előadókkal a kérdőívek kitöltésére buzdították a hallgatókat. 498 hallgató töltötte ki a kérdőíveket.

A kitöltött ívek összeállításából kitűnt, hogy a kérdőívet beadott hallgatóknak több mint $\frac{2}{3}$ része a törzsközönséghez tartozott, mert csak 156 volt új hallgató. A többiek átlag már 7—8 kurzusban vettek részt, 19 volt olyan, aki már 20—30 kurzust végig hallgatott, 4-en 30—40 kurzust hallgattak, egy 48-at, egy 49-et, egy 51-et, egy 56-ot, egy 58-at és egy 72 kurzust hallgatott végig. Ez a legbuzgóbb és legkitartóbb hallgató egy 28 éves másoló, akinek előképzettsége a polgári iskola két első osztálya volt.

A kurzusok kiválogatására nézve kitűnt, hogy nagy befolyással van az előadó helyisége közelsége. A hallgatók első sorban azokat a kurzusokat hallgatják, amelyeket lakóhelyeikhez legközelebb tartanak. Azonban nagyon sok hallgató legyőzi a távolságban rejlő nehézségeket és attól függetlenül egészen rendszeresen válogatja össze kurzusait. Egyesek inkább a reáliákat, mások inkább a humaniorákat kedvelik. Nevezetesen, hogy némelyek egész rendszeresen az orvostudományi kurzusokat keresik fel.

Arra a kérdésre, hogy milyen okból kereste fel legelőször a kurzusokat? sokan azt felelik, hogy a munkás-mívelődési egyesületekben keletkezett első érdeklődésük; mások a népnevelő egyesület előadásaira hivatkoznak, mint ahol az első impulzust kapták. Fontos ez a két nyilatkozat azért, mert azt bizonyítja, hogy vonzó estélyek és egyes előadások nagyon alkalmasak arra, hogy érdeklődést keltsenek a komolyan tanító sorozatos előadások iránt olyanokban is, akikben ez irányban még nincs meg a kellő fogékonyság.

De hogy a kurzusok maguk is toborozzák hallgatóikat, bizonyítja soknak az a nyilatkozata, hogy kollegái biztatására kezdette

meg a sorozatos előadások látogatását. A hirdetésnek is megvan a maga hatása, tanusítják ezt azok, akiknek figyelmét az előadásokra a hírlapok terelték. Nevezetesen a következő indító okok:

1. népszerű tudományos művek olvasása.

Egy könyvelő pl. azt mondja, hogy egy órai előadásból sokkal több haszna volt, mint az egész könyv elolvasásából.

2. Sokan a kurzusok olcsóságára hivatkoznak.

3. Hivatkoznak a színházra is, hogy t. i. az indította őket előadások látogatására.

Egy 52 éves ipari festő (Industriemaler) azért látogatja a kurzusokat, mert azokat tartja a legkényelmesebb, legolcsóbb és legkíválónabb alkalmaknak arra, hogy különösen a szegény ember, aki nagy könyvtár felett nem rendelkezhetik, ismereteit bővítse.

Arra a kérdésre, hogy a hallgatónak általános műveltsége fejlesztése szempontjából mi haszna volt a kurzusokból, a legkülönbélebb feleletek érkeztek be, de mindig hangsúlyozták azt a megelégedettséget, amit a kurzusok hallgatása előidézett. Egy vasúti tisztviselő pl. elragadtatásában azt mondja, hogy bár nehéz szolgálatából fáradtan megy az előadásokra, mégis oly gyönyörűsége telik bennük, mint a szenvedélyes zeneértőnek a hangversenyben.

Sokan emlegetik, hogy az előadások olvasmányuk megválasztására voltak nagy hatással.

Egy biztosító intézetnél alkalmazott tisztviselő, aki már 15 kurzust hallgatott, úgy nyilatkozik, hogy a kurzusoknak nemcsak kellemesen és hasznosan töltött órákat köszön, hanem egynémely remekmű olvasását is, amely művek talán örökre ismeretlenek maradtak volna előtte, ha az előadások figyelmét azokra nem terelik.

Többen látörök bővülését (Erweiterung des Gesichtskreises) köszönik az előadásoknak, mások azt hangoztatják, hogy világnézet-hez jutottak. Egy mechanikus azt írja, hogy megtanult önállóbban gondolkodni. «Azelőtt azt hittem, hogy sokat tudok, most tudom, hogy nem tudok semmit. Nemcsak tudásra tettem szert, hanem belső megelégedettségre is» stb.

Sokan állítják azt, hogy a kurzusok hallgatása révén mindenekelőtt gondolkodni tanultak.

Némelyek a kérdésre adott feleletben kissé gyakorlatiasabbak, amikor pl. azt felelik, hogy a tanultakat társaságban értékesíthetik, hogy jobb körökben megfelelőbben tudnak viselkedni stb. Nagyon sok hallgató hivatásában is hasznát látja a tanultaknak. Egy kereskedő 40 kurzus látogatása után azt mondja, hogy mint kereskedő sokkal jobban megállja a helyét és pályáján nem egy sikerét köszöni a tanultaknak.

A kérdő-ív végül azt kérdi, hogy az előadások hallgatása milyen haszonnal járt a hallgató szakképzettségére és foglalkozására nézve?

A kivételek közé tartozik ugyan annak az asztalossegédnek az esete, aki főképen a természettudományokból 12 kurzust hallgatott és azt írja, hogy megfelelőbben gondolkozik és sikerült is két oly patenst szereznie, amelyeknek egyike már szép hasznot hajt, de kitűnik, hogy bár a népszerű főiskolai előadások első sorban az általános műveltség fejlesztését célozzák, mégis bizonyos foglalkozású egyének általuk szakképzettségüket fejlesztik. Irja is a kérdésre egy betűszedő, hogy *a betűszedő soha sem tanulhat eleget*. A latin kurzust betűszedők nagy számban látogatták.

Egy másik csoportja a hallgatóknak, akik szakmájukban nagy hasznát vészik a kurzusokon hallottaknak, a tanítók.

Sok hallgató az elektrotechnikai előadásoknak látta szakmájába vágó hasznát, különösen géplakatosok hangsúlyozzák ezt.

*

A tanácskozások utolsó tárgyát a tanítóknak rendezett kurzusok képezték. A németországiakat Bernheim greifswaldi professzor, a bécsi kísérleteket Kaser ismertette. Az idő rövidsége miatt csak annyit említtek fel, hogy a történeti áttekintésben szóba került minden ország, csak hazánk nem, pedig nálunk e téren nevezetes lépések történtek, azonban a külföld — úgy látszik — nem tud róla semmit. Ugyanaz történt különben, amikor az egyik felszólaló áttekintő előadásában jellemezte a különféle nemzetek szabad-egyetemi intézményeit, összehasonlítva a németekével. Ami törekvéseinket nem említette, holott ami Népszerű Főiskolai Tanfolyamunk, Szabad Lyceumunk és Erzsébet-Népakadémiánk együtt egészen hasonló munkát fejtenek ki, mint a bécsi Volksbildungsverein, a Népszerű Főiskolai Kurzusok intézménye és a Volksheim, amely fejlett és sokoldalú szervezetről nagyon elismerőleg nyilatkoztak a tanácskozáson megjelent német birodalmi képviselők, elismerve, hogy Bécs e téren megelőzte Németországot.

Az elmondottakban voltam bátor igen tisztelt társaság a népszerű főiskolai előadásokat szervező intézmények első nagygyűlését ismertetni.

PÁLYI SÁNDOR.